

Кылычова Нурия Эсеналиевна, ага окутуучу,
Аккожоева Айназик Канатбековна, окутуучу,
Ош технологиялык университети

ТААНЫП - БИЛҮҮГӨ КАРАЙ ЖОЛДО БЛУМДУН ТАКСОМОНИЯСЫНЫН ОРДУ

Макалада Блумдун таксономиясы - окутуу процессинде жогорку деңгээлдеги ой жүгүртүү ишмердүүлүгүн калыптандырууга жана таанып-билүү активдүүлүгүн арттырууга өбөлгө түзүп, билим берүүнүн натыйжалуулугуна алып келээри белгиленди.

Негизги сөздөр: таанып - билүү, Блум таксономиясы, баалоо, синтез, анализ, колдонуу, түшүнүү, билүү, эстен калуу.

Кылычова Нурия Эсеналиевна, ст.преподаватель,
Аккожоева Айназик Канатбековна, преподаватель,
Ошский технологический университет

МЕСТО ТАКСОМОНИИ БЛУМА НА ПУТИ К ПОЗНАНИЮ

В статье отмечено, что таксономия Блума способствует формированию мыслительной деятельности высокого уровня в учебном процессе и повышает познавательную активность, что обуславливает эффективность обучения.

Ключевые слова: познание, таксономия Блума, оценка, синтез, анализ, применение, понимание, знание, запоминание.

Kylychova Nuria Esenalieva, senior lecturer,
Akkozhoeva Ainazik Kanatbekovna, lecturer,
Osh Technological University

THE PLACE OF BLOOM'S TAXONOMY ON THE ROAD TO KNOWLEDGE

The article notes that Bloom's taxonomy contributes to the formation of high-level mental activity in the educational process and increases cognitive activity, which determines the effectiveness of education.

Key words: cognition, Bloom's taxonomy, evaluation, synthesis, analysis, application, understanding, knowledge, memory.

Киришүү. Окутуу - окуучулардын белгилүү бир билимге, билгичтикке жана көндүмдөргө ээ болушуна, чыгармачылык жөндөмүн, дүйнө таанымын, көз карашын, ишенимдерин өнүктүрүүгө карата окуу, таанып-билүү ишмердигин активдештирүүгө багытталган педагогикалык процесс [1].

Улуу педагог А.Сухомлинский: «Окутуу жараянында окуучудагы билимге болгон чаңкоо калыптанбаса, окутуу – окуучуну кыйноого, мугалим окуучуну – кыйналуучуга алып келет» – деген тыянагына ылайык окуучуларды жөндөмдүү, жөндөмсүз деп бөлбөстөн, ар бир баланын жакынкы өсүү зонасын түшүнүү менен жекече психологиясына таянып мамиле жасоо керек.

Актуалдуулугу. Бүгүнкү күндөгү билим берүү системасындагы болуп жаткан өзгөрүүлөр, билим берүүнүн натыйжалуу концепциясын иштеп чыгууну талап кылууда. Эгерде мурунку түшүнүктөр билимдин, көндүмдөрдүн, социалдык билим берүүнүн белгилери үчүн иштелип чыккан болсо, азыркы билим берүү жаатындагы жаңы көз-караштын белгилери болуп - компетенттүүлүк, жеке чыгармачылык, билимди өз алдынча издөө жана аны өркүндөтүүнүн зарылдыгы эсептелет.

Жумуштун максаты. Таанып - билүү жөндөмдүүлүктөрүнүн активдешүүсүнө алып келген Блумдун шаты сымал таксономиясынын деңгээлдери аркылуу берилиши, окуучуларда кыйла жогорку деңгээлдеги ой жүгүртүү көндүмдөрүнүн, чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүнүн калыптануусуна ээ боло ала тургандыгын көрсөтүү, изилдөөнүн **максаты** экендигин ырастайт.

Окутуунун башкы максаттарынын бири - окуучуларды чыгармачыл ойлоону билгичтигине, проблемаларды чечүү жана максатка ылайыктуу, продуктивдүү чечимдерди кабыл алууга үйрөтүү болуп эсептелет. Педагогдор бул максатка окуучулардын терең жана татаал ой жүгүртүүлөрүнө сезимтал болуп аны стимулдаштырууга үйрөнүшкөн учурда гана жете алат. Бул жөнүндөгү ойду ата мекендик педагог И.Б. Бекбоев “сабактын интеллектуалдуу (окуучуларды терең ойлонтучу) жана эмоциялык (окуучуларды кызыктыруучу) фондорунун оптималдуу айкалыштыгы орун алууга тийиш” деп белгилеген [2].

Мугалим “жөнөкөйдөн - татаалга” принцибине таянып максат койсо, окуучунун таанып - билүүсүнүн өнүгүүсүнө өбөлгө түзөт [3]. Бул учурдагы таанып - билүүдө Б. Блум таксономиясын пайдалануу ыңгайлуу. Блумдун модели таанып - билүү сферасына ориентирленип “Бенджамин Блумдун таанып - билүү деңгээлинин таксономиясы” деген атты алган. Б. Блум, “ бала балачакта кандай гана жөндөмдүүлүккө ээ болбосун, активдүү колдоо жана атайын окутуу методдорусуз аларды белгилүү кылган бийиктиктерге жетүүсү мүмкүн эмес ” - деген ойду белгилеген.

Изилдөөнүн материалдары жана методдору. Изилдөө объектиси – орто мектептердеги билим берүү процесси болуп саналат. Окутуу процессинде Блумдун таксономиясына негиздеп билим берүүнү, башка усулдар менен салыштыруу - изилдөөнүн усулу катарында тандалып алынган. Изилдөө методунда ата мекендик жана чет элдик улуу педагогдордун эмгектери талданып, таанып - билүү активдүүлүгүнө жетүүнүн модели тузүлдү. Анын эффективдүүлүгү байкоо методунун натыйжасында алынган жыйынтыктар менен тастыкталды .

Блумдун таксономиясы – бул ой жүгүртүүнүн жөнөкөйдөн татаалга карай деңгээлдери боюнча түзүлгөн таанып - билүү ишмердүүлүгүнүн максатын талдап, так ырааттуулукка келтирүүгө арналган система. Ал ой жүгүртүүнү, таанып - билүү жөндөмдүүлүктөрүн активдештирүүнүн төмөнкүдөй алты деңгээлине ажыраткан: Билим – Түшүнүү – Колдонуу - Талдоо (анализ) - Топтоо (синтез) – Баалоо.

Билимди кабылдоодо бул категориялардын окуучуга тийгизген таасирин төмөндөгүдөй мүнөздөөгө болот:

Ойлоонун *билүү* деңгээлинде окуучу - негизги түшүнүктөрдү, эрежелерди колдонулган терминдерди, конкреттүү фактыларды билет [4].

Түшүнүү деңгээлинде - *окуучу фактыларды жана эрежелерди түшүнөт, берилген маалыматты, схемаларды, графиктерди, диаграммаларды чечмелей билет, айтылган маалыматтын негизин баамдай алат.*

Колдонуу деңгээли билүү жана түшүнүүгө караганда көбүрөөк нерсени өз ичине камтыйт - *окуучу түшүнүктөрдү жана принциптерди жаңы кырдаалдарда пайдалана алат, теорияларды, закондорду белгилүү практикалык жагдайда колдоно билет, ар түрдүү усул-ыкмаларды, эреже-жоболорду иш жүзүндө туура колдоно алат.*

Үйрөнүүнүн натыйжасы түшүнүүгө жана колдонууга караганда өзүнүн кыйла бийик интеллектуалдык *талдоо (анализ)* деңгээлинде – *окуучу божомолдогон ойлорду*

ажырата билип, ой жүгүртүүнүн логикасындагы каталыктарды көрө билет; факттар менен натыйжалардын ортосундагы айырмачылыктарды көрүп, маалыматтардын маанилүүлүгүн баалай алат. Окуу материалынын мазмунун да, анын ички түзүлүшүн да аңдап-түшүнө билүү талап кылынат.

Окутуп-үйрөтүүдө тийиштүү натыйжаларга жетишүү үчүн жаңы схемаларды жана структураларды түзүүгө басым жасаган чыгармачылык мүнөздөгү иш-аракеттерди талап кылган *топтоо (синтез)* деңгээли- окуучу мында өздөштүргөндөрү боюнча жаза алат, эксперимент жүргүзүүнүн планын сунуш кылат, тигил же бул проблеманы чечүүнүн планын түзүү үчүн ар кандай тармактагы билимдерди пайдаланат.

Баалоо деңгээлинде – окуучу жыйынтык чыгаруу жана тандай билүү жөндөмдүүлүгүнө ээ болот. материалдын түзүлүшүнүн логикасын жазуу жүзүндөгү текст түзүү аркылуу баалайт, чыгарылган тыянактардын айтылган ойлорго ылайык келишине, иш-аракеттин тигил же бул продуктунун маанисине сапаттуулуктун тышкы чен-бааларына таянуу менен баа берет.

Бул алгачкы категориялар кайрадан каралып төмөндөгүдөй категорияларда берилген:[5]

1-сүрөт. Таанып-билүүнүн чыгармачылык деңгээлине жетүүнүн модели

Көрүнүп тургандай жогорку деңгээлдеги ой көндүмдөрүн чыгармачылык көндүмү аягына чыгарат.

Чыгармачылык окуучудан кандайдыр бир жаңы нерсени пландоону же иштеп чыгууну болжолдойт. Бул көндүм өз кезегинде билип- эстеп калуудан, аларды талдоодон жана баалоонун негизинде калыптанат. Ар бир кийинки деңгээл өзүнүн калыптанышы үчүн өзүнөн мурункулардын жакшы өздөштүрүлүшүн талап кылат.

Изилдөөнүн жыйынтыктары. Шаты сыяктуу жогору карай жасалган ар бир кадам, ой жүгүртүүнүн кыйла татаал деңгээлине алып барат. Көпчүлүк көндүм сабактардагы окуучулардан билгендерин кайта айтып берүү, белгилүү шартта маселелерди чыгара алуусу ж.б. менен эле токтолсок анда биз алардын ой жүгүртүү көндүмдөрүн жетишээрлик деңгээлде өнүктүрө албай калабыз. Ал үчүн биз кыйла жогорку деңгээлдеги суроолорду берүүгө өтүшүбүз зарыл, бул өз кезегинде окуучуларда кыйла жогорку деңгээлде ой жүгүртүү көндүмдөрүн өнүктүрүүнү камсыз кылат. Ошентип окуучулардын ой көндүмдөрүнүн тепкич боюнча жогору карай өсүүсүнө мугалим шатыдагы “сөйөнгүч” катарындагы милдетти аткаруусу зарыл. Баланы категориялардын төмөн жагынан улам жылдырып отуруп эң жогорку чыгармачылык шыгына жеткирүү, таанып - билүүнүн жогорку деңгээлге жеткенинен, башкача айтканда билимдин максаттуу берилгенинен кабар берет. Ошол эле учурда

таанып - билүү ишмердиги ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгүн жогорулатат жана окуучулардын интеллектуалдык жөндөмүн ачууга мүмкүндүк берет. Андан тышкары, максаттуу таанып - билүү ишмердигин жүргүзүүдө окуучулардын таанып - билүүчүлүк кызыгуусун башкарууга жол ачылат [6].

Чыгармачылык көндүмүнө ээ болгон бала өз кезегинде билгичтиктерин пайдалануу менен гипотезаны, керек болсо закондорду сунуштоого, жаңы нерсени ойлоп чыгарууга далалат кылат, таанып билүүнүн эң жогорку деңгээлине жетет.

Блумдун таксономиясы белгилүү илимпоздор, музыканттар, атактуу адамдар менен аңгемелешүүсүнөн жаралганын эске алсак, таанып - билүүнүн жогорку тепкичине жеткен, биз окуткан баладан деле атактуу, илимдүү инсан чыгышынан үмүт кылдырат. Ал үчүн ар бир педагог окуучулардын акыл эмгегин активдештирүү максатын көздөгөн “жөнөкөйдөн - татаалга” принцибине негизделген окуп - үйрөнүү процессин натыйжалуу уюштуруу менен билим берүүдө баланын ойлом процессин жакшыртуу үчүн жардам берүүсү абзел. Бул өз кезегинде мугалимден ар тараптуу терең билимди, чеберчиликти, профессионалдуулукту бир сөз менен айтканда жогорку компетенттүүлүктү талап кылат.

Мына ушинтип, Блумдун таксономиясынын маанилүүлүгү - окуучулардын окуу жана таанып - билүүсүн активдештирүүсүн пландоо үчүн мугалимдерге атайын структура болуп бере ала тургандыгы саналат. Эгер окуучунун сабакты өздөштүрүүсүн жогорку деңгээлдеги таанып - билүү көндүмдөрүнө жетүү үчүн шаты менен жогору көтөрүлгөндөй элестетсек, анда мындай жылуу окутуунун натыйжалуулугун көрсөтөт. Окутуунун натыйжалуугу билимдүү инсандын калыптанышына өбөлгө түзүп, алар менен өнүккөн коом түзүлөөрү ачык сөз.

Адабияттар:

1. Айтназарова А.М. Физика сабагындагы азыркы мезгилдеги билим берүүнүн технологиялары- [Текст] / Известия ОшТУ. 2019№2 198 б.
2. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери– Бишкек: «Педагогика века», 2004 – 382 б.
3. Апсалиева А.Т. Методика активизации познавательной деятельности учащихся в процессе обучение биологии [Текст] / Бишкек. Наука и новые технологии - 2012 - № 9 260 -б.
4. Гальперин, П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий. // Москва, 1966.
5. Ж.А. Аванова, Н.Д. Байтов Математикада окуп үйрөнүү тапшырмаларын Б. Блумдун таксономиясы боюнча иштеп чыгуу [Текст] / Н.Д. Байтов // ОшМУ Жарчысы 2013 - №4. 217 б.
6. Кылычова Н.Э. Компьютердик моделдерди пайдалануу менен физикалык түшүнүктөрдү окутуунун структуралык логикалык схемасы менен берүү. [Текст] / Известия ОшТУ- 2018- №1-1. 72 б.

УДК: 802.0.37.022

Kulubekova Azarabu Omorakunovna,
candidate of philological sciences, associate professor,
e-mail: akulubekova@oshsu.kg
Tashbaeva Altynai,
Osh State University

USING INTERACTIVE METHODS IN TEACHING SPEAKING IN ENGLISH LESSONS